



# Intertextualita



ZUR385 Diskurzivní analýza médií

# Dynamika diskurzu

---

- ▶ otázky pro rozbor diskurzu
  - ▶ co je reprezentováno (realita, identity aktérů, vztahy)
  - ▶ jak je to reprezentováno (jaké volby, absence a způsoby uspořádání tyto reprezentace ovlivňují)
  - ▶ proč je to reprezentováno takto a ne jinak (funkce sjednocení – vyloučení, upřednostnění – upozadění, legitimizace – delegitimizace)
  - ▶ v čem mohou být reprezentace realizované takto a ne jinak manipulativní (ideologie)



# Presupozice

---

- ▶ předpoklady, které nejsou zpochybňovány, jsou brány jako dané, samozřejmé, tvoří neviditelnou síť hegemonie
  
  - ▶ příklady
    - ▶ Jaké jsou v této situaci **české národní zájmy**, řeší na konferenci v Praze **politici a byznysmeni**.  
presupozice: existence českého národa (národ – stát), jeho zájmy jsou primárně politické a ekonomické (ne třeba kulturní, sociální...)
    - ▶ Vláda zvažuje útlum dětských domovů. Děti do sedmi let **by ústavům unikly**  
presupozice: vyrůstat v ústavu je zlo
    - ▶ Přestože **pokrok jde stále kupředu a díky** němu **se prohlubuje i poznání** lidského mozku a jeho vývoje, ne vše spojené s modernitou je pro nás přínosné  
presupozice: pokrok jde kupředu (žádné regrese), je lineární a měřitelný; poznání se prohlubuje (ne třeba rozměňuje postupující oborovou specializací)
    - ▶ Česko není **vyspělá země**, hlásí americká banka. Vadí **nízké příjmy** na hlavu  
presupozice: vyspělost – civilizační úroveň se odvozuje od bohatství
    - ▶ Dovoz polského jídla poklesl. Jeho **oblibu podkopaly vyšší příjmy** Čechů  
presupozice: chudí lidé kupují nekvalitní jídlo
- 



# Presupozice a premisy

---

- ▶ presupozice: předpoklady, které nejsou zpochybňovány, jsou brány jako dané, samozřejmé, tvoří neviditelnou síť hegemonie
- ▶ premisy: předpoklady o realitě, identitách aktérů a vztazích mezi nimi
  
- ▶ presupozice je možné vnímat jako společný základ diskurzů fungujících na podloží téže hegemonie, premisy jako předpoklady konkrétního diskurzu/textu
- ▶ je ale možné vnímat je i jako různá pojmenování téhož, kde presupozice implicitně odkazují na disciplínu lingvistiky a literární teorie a premisy na disciplínu filozofie



# Komunikativní racionalita a argumentace v CDA

---

- ▶ pravidla pro racionální argumentaci (Wodak)
  - ▶ pravidlo 1: svoboda účastnit se diskuze
  - ▶ pravidlo 2: povinnost zdůvodňovat
  - ▶ pravidlo 3: korektní reference k předchozím výpovědím
  - ▶ pravidlo 4: povinnost držet se faktů (obligation to 'matter-of-factness,')
  - ▶ pravidlo 5: korektní reference k implicitním premisám
  - ▶ pravidlo 6: respektování sdílených výchozích bodů diskuze
  - ▶ pravidlo 7: používání plausibilních argumentů a argumentačních schémat
  - ▶ pravidlo 8: logická validita
  - ▶ pravidlo 9: přijetí výsledků diskuze
  - ▶ pravidlo 10: jasné vyjadřování a správná interpretace



# Presupozice

---

- ▶ explicitní i implicitní
- ▶ potřeba zvažovat, pro koho jsou platné (diskurzivní komunita)
- ▶ zvažovat, zda je empirický autor sdílí či pouze uvádí (diskurz koho je reprezentován)
- ▶ zvažovat, jestli si vůči nim empirický autor textu vytváří distanci (metadiskurz, ironie, negace) nebo ne
- ▶ zvažovat jejich platnost vzhledem ke stylu a žánru textu, v němž jsou reprodukovány
- ▶ zpět k úvodní vazbě mezi reprezentací a perspektivizací diskurzu
  - ▶ co je reprezentováno (realita, identity aktérů, vztahy) + **z perspektivy koho je realita prostředkována**
  - ▶ a směrem k rozboru intertextuality a interdiskurzivity



# Intertextualita

---

- ▶ vztah mezi texty
- ▶ intertextualita textů **obohacuje/komplikuje** proces jejich interpretace
  - ▶ „Intertextuality is the general discursive space that makes a text intelligible“
  - ▶ „It is a difficult concept to use because of the vast and undefined discursive space it designates, but when one narrows it so as to make it more usable one either falls into source study of a traditional and positivistic kind (which is what the concept was designed to transcend) or else ends by naming particular texts as the pre-texts on grounds of interpretive convenience.“
  - ▶ „But the impossibility of ever mastering and presenting, making present, the intertextuality of a particular text, much less a culture, does not mean that the project can be abandoned (...).“ (Culler 1981: 106, 109 a 118)

- 
- ▶ <sup>7</sup> ▶ jednoznačná identifikovatelnost zdrojů je nepravděpodobná a v

# Intertextualita a reprezentace diskurzu

---

- ▶ přímá citace
  - ▶ uvozovky (co je autentický přepis...)
  - ▶ pokud vybrána jen část citovaného, může implikovat znevážení, zesměšnění (nutno ověřit/propojit s ostatními prvky věty/odstavce/článku)
    - ▶ I Moskva potírá „falešné zprávy“, vytáhla na ně velké rudé razítko
    - ▶ Trump se snaží zjistit, co se na Blízkém východě „ksakru děje“
- ▶ nepřímá citace (parafráze, reporting clause, uvozená řeč nepřímá)
  - ▶ Nebyl čas vše studovat, řekla exministryně v kauze nadržování zlodějům
  - ▶ Syrský Al-Báb je dobyt, ohlásili Turci vítězství nad Islámským státem
  - ▶ parafráze mohou obsahovat bezděčná i úmyslná zkreslení (především v komentářích, politických projevech), pro mluvčího je tak snadnější delegitimizovat protivníka, jeho výtky a návrhy
- ▶ [https://www.youtube.com/watch?v=vgKDMXIjy\\_8](https://www.youtube.com/watch?v=vgKDMXIjy_8)
- ▶ [https://www.youtube.com/watch?v=e\\_NvGubBezo](https://www.youtube.com/watch?v=e_NvGubBezo)
- ▶ <https://www.youtube.com/watch?v=O8wNTpzcyhM>



# Intertextualita a reprezentace diskurzu

---

- ▶ hraniční případy
  - ▶ Sobotka: Kolegové nevědí, kolik lidé berou
  - ▶ Osobně to pohlídám. Sobotka sám povede po Mládkovi ministerstvo průmyslu a obchodu
- ▶ kodifikováno pro literaturu, x funkce novinářských textů (Jakobson)  
(<http://www.czechency.org/slovník/REPRODUKOVAN%C3%81%20%C5%98E%C4%8C>)
  - ▶ nevlastní přímá řeč: nemusí mít uvozovací větu a není vyznačena uvozovkami, např. Jan se odvrátil. Pokud budu živ, neznám tě; užívá se zejm. v beletristických textech.
  - ▶ polopřímá řeč: stírá hranici mezi M1 a M2, resp. mezi řečí autorskou a řečí postav, např. „Jak se máte?“ řekl vesele. Ne, nejde služebně, jenom se chce na něco zeptat.
  - ▶ podobně klasifikace vypravěče (nespolehlivost vypravěče a nespolehlivost vyprávění) a media bias (proto důvěryhodnost média)

# Intertextualita a negace

---

- ▶ popření (slovní zápor, sémanticky vhodné slovo poukazující na omyl, lež, ireálnost)
- ▶ vyvolávání, pokračování polemiky (viz výše parafráze v politických textech: budování vlastní legitimacy na základě odmítnutí jiných tezí, které mohou být formulovány i zavádějícím způsobem)
- ▶ Jednotlivci podle něj **netvoří** dějiny sami od sebe, ale pod tíhou své vlastní, již zděděné situace.
- ▶ **Mýty** o výživě a hubnutí: pomůže vám hladovění a na cukry zapomeňte
- ▶ Poctiví podnikatelé nemohou být trestáni za **neschopnost** státu dobře vybírat daně
- ▶ Zadlužovací **demagogie** Andreje Babiše – jaká je realita?
- ▶ <https://www.youtube.com/watch?v=D9nAq8TrrSQ>



# Intertextualita a metadiskurz

---

- ▶ explicitní distance vůči vlastnímu diskurzu
- ▶ může být sebereflexí vlastní pozice nebo svébytným krytím před oboustrannou kritikou
- ▶ hedging: nějak, jaksi; laicky řečeno; jak by řekl klasik
- ▶ <https://www.youtube.com/watch?v=5xILUEqZYrg> (volební klip jako kuchařská show; 0:17 „a co si navaříme, to si taky sníme, že jo... ticho a smích)
- ▶ V katolické církvi klid hned tak nebude. V médiích se začínají objevovat titulky hrozící otevřeným rozpadem slovné instituce na dvě křídla, “liberální” a “konzervativní” - uvozovky proto, že z pozice běžného středoevropského liberála je to spíš dělení na “konzervativní” a “ultrakonzervativní”.
- ▶ Lze pochopit, že přijímací testy na maturitní obory nemohou být triviální, ale nejsem si jistá, jestli nevyřazují třeba ty, kteří jsou jen pomalejší.



# Intertextualita a ironie

---

- ▶ „saying one thing and meaning another“
- ▶ scare quotes – stejná funkce jako „tak zvaný“, mohou znamenat skepticismus, nesouhlas, přesvědčení, že určitá slova jsou použita neadekvátně, distanci pisatele od reprodukováných slov
- ▶ ironie není inherentní vlastnost slova/textu, je interpretací (cues, diskurzivní komunita)
  
- ▶ Jistě jste také rozhořčení sprostotou a mírou mužského šovinismu, sexismu a machismu básně.
- ▶ Sobotkův návrat z vandru. Má se Babiš bát? ČSSD před volbami ukončila fantazírování o lovu na městské liberály. A vrátila se ke „staré dobré“ levicové politice.



# Příklad

---

- ▶ <https://www.reflex.cz/clanek/divoky-kacer/92277/vedci-zjistili-proc-maji-feministky-knirky.html>



# Interdiskurzivita

---

- ▶ vztah mezi diskurzivními konvencemi: diskurzy, žánry, registry a styly; „there is not, and could not be, a determinate list of genres, styles or discourses“ (Fairclough 1992)
- ▶ ideologická harmonizace mezi pravidly diskurzu, hierarchické vztahy



# Interdiskurzivita a diskurzy

---

- ▶ interdiskurzivita a diskurzivní tendence: demokratizace (konverzacionalizace), komodifikace (marketizace), technologizace
  - ▶ mluvená – psaná čeština
    - ▶ „**Pan** premiér dal jednoznačný pokyn, že pokud se zvýší **ten** migrační tok, dejme tomu o 100 procent, tedy z 15 záchytů na 30, **že** nastává doba, kdy musíme k tomuto druhému kroku, tedy posílení ostrahy hranice, přikročit,“ prohlásil ministr vnitra Milan Chovanec.
  - ▶ telling-selling texts
  - ▶ diskurz populismu
    - ▶ the text of Haider's speech may be a **hybrid mixture** that contains both elements of an **election speech** and of an **alehouse conversation** (Reisigl – Wodak, p. 38)
    - ▶ Nejprve disclaimer: Mám rád jižní Čechy, trávil jsem tam jako dítě každé prázdniny. Naše rodina odsud částečně pochází. V Praze jsme bydleli na sídlišti, kde byl jeden panelák jako druhej. Takže spíš silnější pocit domova jsem míval, když jsem vyšel od vlaku ze Sudoměřic na kopec a přede mnou se rozprostřel krásný kraj rybníků, polí a lesů směrem k Mladé Vožici. (Teď je kopec bohužel rozpůlený dálnicí – no nic.)

# Interdiskurzivita a žánry

---

- ▶ žánr je konvencionalizovaný, více či méně schematizovaný způsob použití jazyka asociovaný s určitým druhem aktivity (Fairclough 1995: 14)
- ▶ hudební, literární, filmové; novinářské žánry (infotainment)
- ▶ stupňované kombinování žánrů (v souvislosti s technologiemi, demokratizací autorství atd.)
- ▶ koncepty
  - ▶ hybridita (cross-genre, hybrid-genre)
  - ▶ remediace
  - ▶ multimodalita
  - ▶ brikoláž
  - ▶ kontaminace





# Interdiskurzivita a styly

---

- ▶ lingvistická definice stylu, funkční styly: prostěsdělovací, odborný, publicistický, umělecký, administrativní, řečnický
  - ▶ stylotvorné faktory (↔ diskurzivní komunita)
    - ▶ objektivní: veřejnost – soukromost, připravenost – spontánnost, mluvenost – psanost, spisovnost – nespisovnost, monologičnost – dialogičnost, situační zakotvenost – nezakotvenost
    - ▶ subjektivní: vzdělání, věk, pohlaví, znalost věci, intelektová a rozumová vyspělost, komunikační dovednosti, momentální fyzický a psychický stav a připravenost aj.
  - ▶ stylové normy
  - ▶ slohové postupy
  - ▶ slohové útvary: informační-zpravodajské – zprávy; analytické-úvahové – diskuse, kritika; beletristické-umělecké – fejeton, reportáž, sloupek
- ▶ sociologická definice stylu: životní styl, subkultury, postmodernismus



# Literatura

---

- ▶ Culler, Jonathan. 1981. *The Pursuit of Signs*. Ithaca, New York: Cornell University Press.
- ▶ Fairclough, Norman. 1992. *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.
- ▶ Gee, James Paul. 2003. *What video games have to teach us about learning and literacy*. New York: Palgrave.
- ▶ Kress, Gunther R. – van Leeuwen, Theo. 1996. *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. London: Routledge.
- ▶ Kress, Gunther R. 2010. *Multimodality: A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication*. London and New York: Routledge.
- ▶ Müller, Richard – Šidák, Pavel (eds.). *Slovník novější literární teorie*. Praha: Academia.
- ▶ Sarup, Madan. 1993. *An Introductory Guide to Post-Structuralism and Postmodernism*. Athens: University of Georgia Press.